

Megjelenik e lap hetenkint háromszor: kedden, csütörtökön és vasárnapon. Az előfizetési díj félévre postán 6; helyben 5 frt p. p. — Előfizethetni minden cs. kir. postahivatalnál, Pesten a szerkesztőségénél (Kalap-utca 3. sz.) és Hartleben K. A. könyvkereskedésében.

Vázlatok a magyarországi bibornokok történetéhez. (Vége.)

V. Azalatt megért már az 1529-ki speyeri protestationak legkésőbbi téli gyűlése is.

Az emberiség ősellene, eredeti boldog létünk megromlása s az évezredek folytában megkísértett állapotjavítási iparkodásaink hol nem akadályozója, bizonyosan vagy közönyösítője vagy silányítója; ki valamint Krisztus megváltása általi gyökeres helyreállítatásunk első pillanatában a Judaea egyik tekintetlen viskójában született igénytelen isteni gyermek ellen azonnal tuda kardot s fejedelmet föltingerelni, azután kereszt kormányozta szellemi birodalmát szünet nélkül zaklatva, majd saját kebelében keltett Ariusokat, Photiusokat, majd tözsomszedságában Julianokat, Mahomedeket fegyverzett föl, elvégre bünt s szenvedélyt mértékhaladó adagban vetve tagjaiba, 1517-ben eldöntő rohammal támadá meg a kereszténység egyházi s világi rendjének törvényeit, — most már a hosszú munkának aratásához készült hozzáfogni.

Eleinte XVI. századi hirnökeivel csak azt a tant bocsátá a világba: „az egyed önálló, souverain a hit dolgai-ban“, s megelégedett azon pillanatra annak legközelebbi eredményeivel, nyugalommal várván el az önkényt kifolyó következtetéseket. Reményeit már az első nemzedék kezdé valósítani, midőn a kereszttel ékesített koronák jogait fessegetve, felsőségét a hit köréből átvivé a polgári viszonyok kiforgató taglalására. Az addiglan eredetre, nyelvre vagy műveltségre való tekintet nélkül egy, keresztény testvérek-ből szerkezett családot képező nemzetek egymástól elváltak, külön uton indulván mindenikük ama boldoglét elérésére, melyet, mint a történet célját, az emberi nemnek minél tömöttebb egybegyűjtése s összeköttetése által reméltek elérni annak legszebb elméi, legbecsületesb characterei s maga a tökéletesség fonséges képe, az isteni Megváltó. Megtámadák az emberi nemnek ama boldogító s helyes meggyőződését, hogy az egyház Istennek a nemzetek fölé fellobogtatott zászlaja, melly azoknak jobbait összesereglesre szólítsa a világ minden szegleteiről. „Levabit signum in nationibus et dispersos Juda colliget a quatuor plagis terrae“ (Isai. 11, 12). Embertestvérekből csináltak mostoha rokonokat, midőn mondák: ez itt, a magyar hit, amaz ott az anglicán egyház, amott van a deutsche Reformation, ez meg görög ősigaz kereszténység. A nemzeti féltékenységek daemonait fölkelvtén a keresztény művelődést hátratasztották a pogány századokba. Elferditvén így a műveltség eredeti észszerű alapjait s eszközeit, az emancipált egyedet

alárendelék a társalomnak s teremték a status mindenhatóságát.

A kereszt szent jele, mig a hatalom eredetét s gyakorlatát Isten műve gyanánt védheté az egyesült népek hitében, addig áldott sikerrel engesztelgeté ki a tömeges csatákra szállókat is: majd, e hit megrendítve, az egyesület szétszakasztva lévén, a polgári hullámzások lecsillapítására egykor igézöleg hatalmas szavai nyom nélkül hangozának el. Maga az új tan hirdetője Luther láthatott nem csak rendülő trónokat, de münsteri bárdok alatt dülő gazdag palotákat is. Mutatványa volt ez a fejlődő századoktól várható műveknek.

És azóta amaz ősellene az emberiségnek szünet nélkül ébren, célja s eszközei iránt magával tisztában, eltökélten, s habozatlan öntudattal lábol oda, hová eljutni akar. A legparányibb gözt úgy mint a kiképzett felhőt gondosan gyűjti a hegyre, mellyről a maga perczenetében eresztendi halandók lakaira majd a fergeteget.

Három osztályba sorozta magának a jelen nemzedék embereit: elsőben látja a hiterős rend- s törvénybarátokat; másodikban a közönyös, minden széllel evezni kész philistereket; harmadikba számítja a neki testtel s lélekkel szolgáló dulókat.

Lassudan, de folyvást készíti mennyköveit azoknak agyonsujtására, kik a hit s törvényes rend szolgálatában halni készek; a hitlágymeleg, félakaratu bármilly tömérdek számú csoportnak, ha nem sikerülne elnyelése, legalább a szél minden irányában leendő szétkergetésére elégségesnek gondolja, ha a polgári forradalom lassu mennydörrenetét halatlandja velök a határszélekről. De elhatározott hiveinek fejei állandó műhelyei hadi készülleteinek; karjaik az ő mozgonyai, tetemeik az ő trónjára vezető lépcsők.

Jelenleg pihenőt parancsolt*), szemlét tart s kiosztja a jelszavakat. Az állodalmakat védik a szegezett szuronyok s égő kanóc alatt meredő ágyuk; de a társaság talapja, az ősvallás s ennek műszere az egyház, mint a nyers anyag közé jutott gyöngéd alkatu védetlen nemtő, a megtámadás nyilainak több oldalról még mindig nyitva áll. Ezt megrontani neki könnyű dolognak látszik, s reméli, az alapot aláásván s felfordítván, az épület önkényt fog omolni s nekie ekkor csak arra kellend figyelmezní, hogy az omolásban meg ne sérüljön s ura lévén a romvilágnak, új barbárságba s végenyészetbe döntse az általa eredettől fogva gyűlölt emberi nemzetet.

És azért fontos olly felette korunk. S ha ezen ötödik főállomásunk jelentőségével összehasonlítva, Vancsay,

*) Jobban mondva: kényszerült parancsolni.

Dienes s Martinuzinak ezeknél is sokkal nevezetesebb kora mind az események terjedelmére mind s főleg intensív jelentékenységre távolban marad utána hátra, föltűnő nem lehet; miután ezen korok ténymezeje a polgári élet csak, melly az egyház regiojával legfőlebb szegélyben érintkezett. De a sokkal nagyobb fontosságú Forgách-Pázmány idejét is annyiban hagyja maga után, mennyiben ez a polgári körön kívül az egyházi életben csak hittévesztés és szakadály ellen szállt harcra: azon közben az utána folyó két század, viharai- s nyugalmaiban, az egyház s állodalom ültetvényeiből fölsarjasztatta minden társalmi érdekek- s kérdéseknek honi s idegenföldi növényeit, s ezeknek liánszerű össze meg összekulcsolásaival áthatatlan rengeteget bocsátott le napjainkra.

Az isteni gondviselés esztergom-egyháznak tizenegyedik bibornokát a világtörténet eddigien legnevezetesebb korszakába helyezte.

Felette terjedelmes a csatamező; continenseket foglal magában, s mivelhogy az ellenség harcosai szétterjedett osztályokban vivnak, a védelem tábora is szélesbített sorokba állani kénytelen; nem kevesebb hűséggel s körültekintéssel tartozik intézgetni mozgalmait a Costa Rica s Missouri partjain, mint szent Bernát vagy Moria völgyeiben, vagy gael s pannon virányokon. Ezerek műve lehet itt csak a győzelem; s valódi érdemet csak az szerez, ki a maga határában teljesíti kötelességét hiven s tántoríthatlanul.

Főddolog most, az ellenség birta s rongálta várak visszafoglalása s erősítése: keletkezendvén így a védhelyek kiszámított erejű strategi szoros láncolata, föllálland a fölfegyverezett harczkészség béke, melly a megdőbbent ellenséget aligha fogja kicsalhatni eldöntő ütközetre.

Hazánkban a társalmi s családi fölelemzés veszélye még nincs olly közel, mint van a nyugat népeinél. Hanem közéleti, erkölcsi s vallási ügyeink a károsodások pótolása végett annál nagyobb gondot s erélyt kívánnak meg, minél könnyebb s gyorsabb most, a térnek s időnek olly roppant megközelítési korában, minden emberi érdekek s cselekvények közönségesítése s az eredet csekély pontjától nyomban világszéles peripheriákba átugrasztása.

És ide néznek az egyház magyarföldi váradainak visszafoglalására s erősítésére nyilvánított szándokok s tények, mellyekkel főmagasságu főpásztorunk nagykeri herczeg Seitovszky János esztergomi érsek, még mielőtt a romai szentegyház cardináljai biboros testületébe rangoztatott, megkezdé az epochalis helyreállítás munkáját már Pécsen, midőn a vallási s erkölcsi életnek a népben fölélesztése végett a vallás s erkölcs fölszentelt tanárait gyűjté maga s a kereszt köré, s elmélkedő magányba zárkozván el velők, a hitet, erényt hol építgeté hol megszilárdítá. Hasonló üdvös műven fáradozott a nagyszombati, pesti, esztergomi lelki gyakorlatokban, millyenek tartása Krisztus helytartójának 1846-ki nov. 9-kén a világba bocsátott szótában ajánltatott.

A mit vissza kell szerezni s erősíteni, az főleg a nem csak hittévely- s szakadástól ment, hanem a hitközöny arsenicalis (mert szintén izes, hideg, kökemény s végre ölt) vegyületeiből is kiszabadított elme és szív. Mind a kettőt eredeti törvényére kell visszavezetni, kell földi s sirontuli

rendeltetése-, tisztán emberi kötelességeire és saját boldoglétének, csak az ősigaz kereszténység egyházában sikeres, keresésére figyelmeztetni. Meg kell ujitani benne az igazság ismeretét s a szeretet érzelmét. Isten zászlaját jezsaiasi értelemben kell a három századtól fogva tévutakra csábított nemzetek s nyelvek fölé újra fellobogtatni s összeseregíteni a jobbakat a világ minden széleiről; a keresztény catholica egyházi testvérlet megszakasztott vagy tágult kötelékeit újrafűzni s egy szellemi közmederbe igazítani az egyes népek külön folyni akaró csermelyeit. Isten országa csak így nyerheti alapítója kifejezte értelmét.

Ezen dolgozik a hitmegújítás egyik főeszköze, a missiokban gyakorlott néptanítás, millyent első, lelki gyakorlatok képében elrendezett vala a főmagasságu bibornok még 1850-ben Nagyszombathan. Szent Ferencz szerzetes rendében kiképeztetvén az erre alkalmas szónokokat, köröttük gyűjteté egybe a Sassin, Ürmény, Nagytapolcsány, Szécsény stb. tájabeli népeket s taníttatá; Pestre hívá meg hasonló szent, embert s üdvét önzés nélkül szerető szándokból a néptanítás és missiok nagy mestereit, a jezsuitákat*), melly rendnek, ősz keresztény nevelés- s oktatásban tanusított érdemeit ismervén, Nagyszombathan, mellyből catholica Athent alakítottak vala a hajdani rendsorsosok, házat s templomot eszköze ki az apostoli uralkodónál. És ilyetén intézményeknek egész országban leendő egyazon kiterjedésű s erejű meghonosításáról határozólag tanakodott már az 1850-ki püspöktanácskozmányban.

Az emberiség, az egyház s a műveltség egyes osztályai történeteiben ilyen cselekvények aerácul s epochácul szoknak tekintetni, kezdő pontjaiul az új életnek, s új alaku események hosszabb folyamában újra nyitott forrásokul, mellyeknek nem sokkal előbb első erekből kibuzgott rokon patakjait voltaképen ömledezni látjuk már Frank- és Németföldön, Anglia- Hollandiában és Americában. A gondviselés kezében, melly a tért és időt századok s ezredek szerint számítja, fekszenek az emberi vállalatok sikerei: azonban embert s kort tények s szándok szerint szoktunk megítélni, miben, hol azoknak a történet könyvébe való betáblázásáról van szó, mértékül vesszük a lefolyt időszakokat s a bennök foglalt egyes, bevégzett eseményfolyamatokat. Ha a halandó szem előtt rejtett jövődönk sorsát különböző számok szerint intézné is el a világkormányzó szellem, mindazáltal amaz előbbérintett művek nem kevesebbé, mint a pécsi Notre-Dame kolostor, a nagyszombati convictus, a Boldogságos Szűz sz. szivéről nevezett pécsi, a sz. gyermekségről megjelelt birodalmi, a szent Istvánféle könyvkiadó honi társulat, három gymnasium, számos iskola és szentház, az esztergomvári Basilicának beszentelésig (mit adjon a kegyes Isten!) végezett kiépítése, az ajtatos bibornok által nevelt vagy bőkezűségéből fölsegített emberek, ama, Piusnak allocutiojában megemlített s egyetemes használatu epitheonkint ismeretes „excellens pietas“ mind olly jeles tünemények, mellyeket a történet tartozik vélni érczlapjaira. A hálás nemzedék hódoló tisztelettel emlékezendik a biboros

*) Mi valóban több mint csupán metaphoricus pogányvilágban élhetünk. Megint küldenek a világba apostolokat; ezek pedig Antiochiából Lystrába, Corinthból Ephesusba járnak most úgy mint hajdanta.

főpapról, ki élte alkonyatán mondhatandja: „bonum certamen certavi, fidem servavi“; az élet koronája leend örök jutalma Attól, ki azt hiven kitartó szolgáltnak megígérte. Lányi Károly.

EGYHÁZI TUDÓSÍTÁSOK.

Magyarország.

Pécs, majus 3. Hiteles tudósításból tudjuk, hogy ő cs. kir. fensége Albrecht főherceg, fenséges nejével tegnap érkezett Villányba, Baranyamegyében fekvő bellyei uradalmának egyik legregényesebb helységébe. Számos küldöttség ment már a fenséges vendégek üdvözlésére. Főczélja ezen utnak, egy, a főhercegi uradalomban, különösen Lakon építendő nagyobb szerű templom alapkövének letétele. E szerint tehát ő fensége nem csak anyagi áldozattal kíván járulni Istennek, a kitől mindenünk van, dicsőítésére, s az uradalmában létező catholicusok vallásos nevelésére, hanem legyőzve az ut fáradalmait magas jelenléte által fényes példát is ad, mikint kelljen hitünket nyilvánosan bevallanunk. Legyen áldott ő fensége e magasztosan vallásos érzelmért. A szellemi fensőbbség és világi hatalom, mely ő fenségének kiváló sajátja, kétszeresen tiszteletre méltónak tűnik fel e tett által előttünk, mert meg vagyunk győződve, hogy azok csupán a vallás szárnyain emelkedhetnek a kitünő magasságnak azon fokára, hol mintegy megdicsőülve, osztatlan és szeretetből fakadó tiszteletben részesülnek.

Egyházmegyei életünk azon remény által nyer élénkséget, hogy kegyelmesen kinevezett, és pápailag megerősített püspökünket nem sokára körünkbe fogjuk tisztelhetni. A püspöki lakon szükségelt javítások már jobbadán bevégezvék, és hiszszük, hogy még e hó végével a püspöki székhely meg-történendik.

Azon vallásos érzelemtől, mely népünkben él, bizony-ságot tesznek a jelen keresztjáró hétnek igen népes, látogatott körmenetei. Ma a belvárosi templomban voltunk. Nem lát-hatta ugyan itt a buzgó nép hön szeretett rendes lelkipász-torát, kinek ajkain mintegy varázserőtől áthatva szokott csüggeni, de a ft. sz. szék által kinevezett plebániái helynök lelkes szónoklat által tett eleget az ünnepély követelésének s a hivek ohajtásának. Fájdalom, hogy ezen, ft. Ha a s Mihály prépost, plebános és iskolai igazgató ur páratlan buzgósága által jó izléssel kicsinosított szentegyházat jelenleg egyrés-zről vendéglő környezi. — Megtörténik ugyanis, megtörtént ma is, hogy a galádabb utazók pongyolán az ablakra dölve, és hosszú száru pipával kéjelegve, az ajtatoskodók vallási érzelmét érzékenyen megsértik.

Kérnök e tekintetben a városi hatóság figyelmét. Bár valósulna az is, mit épen most olvastam ft. urnak lapjában, hogy a zircziek visszanyerjék épületüket. Lyceumunk sorsa véleményem szerint ezen óhajtott eseménynel szoros össze-függésben van; pedig egész megyénknek feszült figyelmé kíséri a nagy Szepessy ezen jeles alapítványának jövőjét, s mit sem ohajtottunk inkább, mint hogy az alapító levélnek két sarkalatos eszméje, hogy t. i. egyházmegyénk közvetlen be-folyása alatt városunkban egy felsőbb nevelő intézet létezzék, valóssá váljon. A gymnasiumi rendszer újabb szervezetét két tapasztalási éven át akkint tanultuk megismerni, hogy lyceu-munk ügyéért újabb védvekkal szállhatunk és kell is szálla-nunk a nyilvános vitatérre. Reméljük, hogy ft. ur megnyi-tandja becses lapját ez ügyben szándékba vett értekezé-seinknek. *)

*) A dolgok jelen állása mellett nézetünk szerint sokkal czélszerűbb leend, ez ügyet egyházmegyei uton a magas kormányhoz, hol jelenleg mindig az argumentumok győznek, ajánlani, semmint valamely lapban nyilvános vitatárgyul tenni. Szerk.

(A szepesi püspökmegyei tanácskozmány jegyzőkönyvének vége.) Ez után azon kérdés felett folyt a tanácskozás, milly mértékben yettessék ki legközelebbi évre a megyei közös pénzalap? Ambátor nem hiányoztak követek, kik a lelkipásztorkodó papság nevében is abbéli, az esperesekkel is közölt kívánatukat nyilvánították, mely szerint a mult évek nyomán jövőre is az összes segedelem $\frac{1}{3}$ -öd részét a megye közös szükségére levonandónak vélték, mindamellett, mivel maga a püspök ő mltga észrevenni méltóztatott, hogy a segedelmi összeg tetemesen csökkent, miután a nm. helytartó-tanács olly plebánosok illetékét is abból fizettetni rendélé, kiknek dézmájuk soha sem volt; *) másrészt pedig abbéli reményét fejezé ki, hogy a növekedendő püspöki jövedelmek-ből képes leend a megyei terhek egyik részét magára vállalni; **) ennél fogva az $\frac{1}{3}$ helyett jövőre a kegyelmi segedelem $\frac{1}{10}$ -része ő mltga vélekedése nyomán a megye közhasznára fordítottat határozottatott, s a püspök ő mltga szabad rendelkezésre hagyott ugyan, azt azonban ő mltga az általa kijelölt 3 főesperesből, s a káptalani nagyprépostból alakulandó megyei bizottmány kezelésére bizni jónak látta olly módon, hogy a közös alaphól teendő kiadások szüksége s mértéke előbb az imint említett bizottmány által fontolóra vétessék, s a püspök ő mltga utalványozása csak ezután következék. Mi határozattá is vált olly hozzáadással, hogy a kegyelmi segedelem megajánlott $\frac{1}{10}$ -része ő mltga kegyes akaratjánál fogva kiváltképen a következő címekre kiadandó lészen, jelesül:

1) A papnövelde felsegélésére, mely tekintetben, hogy a megyei közalap abbéli terhe könnyebbítették, ő mltga kijelenté, hogy a szükségelendő segedelmi összeg felét magára vállalandja, ugy szinte a mesterképző intézet *) s alumneum **) ellátását, nem különben az iskolai segélypénzeket is a püspökség jövedelméből fedezendi.

*) Ez arra látszik mutatni, hogy az eddigi segedelmet a nm. kormányzék is merően kegyelminek tekinti.

**) Köztudomású dolog az, hogy a szó legszorosb értelmében üresen állott püspöki lak csak tetemesb költség utján láttathatott el a szükségességekkel. Azon kívül — hogy a többlet hallgatással mellőzzük — a kedvező alkalmat az illetők kizsákmányolván a mezei gazdaságot, mely zordonabb éghajlattal alatti fekvése miatt a legnagyobb szorgalom mellett is csak csekély hasznót hajthat, teljesen elhanyagolták, de annál szorgosabbak voltak a püspöki erdők kivégása- s pusztításában. Ez uton a püspök ő méltának is még mindig nagy jövedelmei lehetnének; azonban utódai ellátásának emez egyedüli biztos kuforrása lassankint végképen kiszáradna. Mi hogy lehetőleg akadályoztassék, ő mltga a püspöki erdőket szakértő hivatalnokok (minőket mindeddig az erdők nélkülöztek) által szabályoztatja, s a nagy kiterjedésű irtványokat beülteti, ekképen utódai jövedelmét is biztosítani igyekezzék. Ugy szinte a jelenleg nemleges jövedelmező gazdaságot emelni akarván, tisztviselőkről gondoskodik, kik élén nt. J a n e c s k o János püspöki javak igazgatója áll, ki ezelőtt több évig papnöveldei igazgató volt. Itt szerzett tapasztalása-, ismeretes lelkismeretessége- s buzgó tevékenységétől jövőre mindenjót remélünk, miután általamáreddig is több nemű visszaélések a gazdaságban megszüntetvék. Egyébiránt valamint a a gazdasági, ugy az erdőségi beruházások is tetemesb pénzmenyiséget szükségelnek, mi iránt magasb helyen a szükséges lépések megtétettek.

*) E helyütt az eszméláncolat int a „Religio“ 9. számában Szepesből közölt eme hibás tudósításnak kiigazítására, mely szerint a ft. káptalan az egyik üres kanonokság jövedelmét a tanuló növendékek kitartására felajánlotta volna. A dolog abban áll, hogy az érintett növendékek az üres kanoniák egyikében szállásolnak, különben pedig tudjuk, hogy főt. káptalanunknak minden áldozatkészsége mellett is olly jövedelmi feleslege nem igen lehet, melyből tetemesb áldozatokat is hozhatna. Mindamellett nagy számu szegényei, kik bizonyos napokban az elkülönült káptalant mintegy ostromállapotban tartják, nem hiányoznak. A 18. képezdei növendék tehát jelenleg ő mltga saját költségein tartatik, az intézet csak csekély alappénzzel bírván, mely alig elegendő 6 növendék kitartására.

**) Ez idén, ő mltga Lőcsén ugy nevezett „Alumneum“-ot létesite, melyben 16 szegény sorsu, jó erkölcsű s jelesb tehetségű ifju illő élelmezést nyer. Azonkívül mintegy 50 ifju iskolai segélypénzben részesül, mely évenként